

‘कारागार’ उपन्यासको कृतिपरक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत
नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको,
दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

शेरकुमारी खतिवडा

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर

२०६७

‘कारागार’ उपन्यासको कृतिपरक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत

नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको,

दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

शेरकुमारी खतिवडा

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर

२०६७

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग, एम्.ए. दोस्रो वर्षका विद्यार्थी सुश्री शेरकुमारी खतिवडाले 'कारागार' उपन्यासको कृतिपरक अध्ययन शीर्षकको प्रस्तावित शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । निकै परिश्रमपूर्वक तयार पार्नुभएको उहाँको शोधकार्यप्रति म सन्तुष्ट छु र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६७।६।१९

.....
प्रा. राजेन्द्र सुवेदी
शोधनिर्देशक

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय

नेपाली केन्द्रीय विभाग,

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर ।

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत विश्वविद्यालय क्याम्पसका छात्रा शेरकुमारी खतिवडाले त्रि.वि.नेपाली केन्द्रीय विभाग स्नातकोत्तर तह (एम्.ए.) नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गर्नुभएको 'कारागार' उपन्यासको कृतिपरक अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृति गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

क्र. सं.	नाम	हस्ताक्षर
१.	प्रा. राजेन्द्र सुवेदी (विभागीय प्रमुख)
२.	प्रा. राजेन्द्र सुवेदी (शोधनिर्देशक)
३.	पुरुषोत्तम रिजाल (बाह्य परीक्षक)

मिति :- २०६७।६।१९

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तावित 'कारागार' उपन्यासको कृतिपरक अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र आदरणीय गुरु राजेन्द्र सुवेदीको कुशल निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । व्यावहारिक तथा शैक्षिक कार्यको व्यस्ततामा रहँदारहँदै पनि उचित समय, आवश्यक सुझाव तथा निर्देशन दिँदै प्रस्तुत शोधकार्यलाई यसरूपमा ल्याउन सहयोग गर्नुहुने गुरुप्रति सर्वप्रथम म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

मेरो शोधप्रस्ताव स्वीकृत गर्नका लागि अनुमति प्रदान गर्नुहुने तथा आवश्यक सल्लाह दिनुहुने विभागीय प्रमुख प्रा. राजेन्द्र सुवेदीका साथै अन्य प्राध्यापकहरूमा आत्मीय आभार प्रकट गर्दछु ।

विभिन्न व्यावहारिक समस्याहरू समाधान गर्दै अध्ययनका लागि मलाई सदैव हौसला र प्रेरणा दिई यस अवस्थासम्म ल्याइपुऱ्याउन मद्दत गर्नुहुने मेरी ममतामयी माता खिनमाया र पिता लोकप्रसाद खतिवडाप्रति हार्दिक श्रद्धा भाव व्यक्त गर्दछु । मलाई अध्ययनका लागि अनुकूल वातावरण सिर्जना गरिदिनुहुने तथा मेरो कार्यसफलताप्रति सदैव जानकारी राख्नुहुने आदरणीय दाजुहरू गंगा, चन्द्र, भाउजुहरू लक्ष्मी र इन्दिरा, दिदी मनकुमारीप्रति श्रद्धाभाव राख्नु म आफ्नो उत्तरदायित्व सम्भन्धु । त्यस्तै मेरो अध्ययनमा हरेक क्षेत्रबाट सहयोग गर्ने प्यारो भाइ कोमल खतिवडालाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

यस शोधलेखन कार्यमा प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष रूपमा सल्लाह, सुझाव दिने साथीहरू स्मीता, सुनीता, जानुका, भानु, दीपक साथै शोधपत्र सम्पन्न गर्नका लागि आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराउने त्रिभुवन विश्वविद्यालय केन्द्रीय पुस्तकालयका सम्पूर्ण कर्मचारीहरूलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । यसैगरी शोधपत्रलाई छिटो र छरितो टङ्कण गरी सहयोग गर्ने एकेडेमी कम्प्युटर सेन्टरलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

मिति : २०६७/०६/१९

शेरकुमारी खतिवडा

क्रमाङ्क : २४१

शैक्षिक सत्र : २०६४- २०६७

विषयसूची

पहिलो परिच्छेद

शोधको परिचय

	पेज नं.
१.१ विषय परिचय	१
१.२ शोधसमस्या	१-२
१.३ शोधको उद्देश्य	२
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	२-३
१.५ शोधकार्यको औचित्य र महत्त्व	३-४
१.६ शोधकार्यको सीमाङ्कन	४
१.७ सामग्री सङ्कलन विधि	४
१.८ सैद्धान्तिक ढाँचा र शोधविधि	४
१.९ शोधको रूपरेखा	४

दोस्रो परिच्छेद

वानीरा गिरीको जीवनी, व्यक्तित्व तथा कृतित्वको सामान्य परिचय

२.१ जीवनी	५
२.१.१ जन्म	५
२.१.२ शिक्षा	५-६
२.१.३ पारिवारिक जीवन र जागिरे जीवन	६

२.२	व्यक्तित्व	६
२.२.१	कवि व्यक्तित्व	७
२.२.२	उपन्यासकार व्यक्तित्व	७-८
२.२.३	शिक्षिका व्यक्तित्व	८
२.३	रुचि र स्वभाव	८-९
२.४	भ्रमण	९
२.५	सम्मान/पुरस्कार	९-१०

तेस्रो परिच्छेद

वानीरा गिरीको औपन्यासिक यात्रा, प्रवृत्ति र योगदान

३.१	वानीरा गिरीको औपन्यासिक यात्रा	११
३.१.१	पूर्वार्द्ध चरण (२०३५-२०४२) सम्म	११-१३
३.१.२	उत्तरार्द्ध चरण (२०४५-२०५६) सम्म	१३-१४
३.२	वानीरा गिरीका औपन्यासिक प्रवृत्तिहरू	१४
३.२.१	मनोवैज्ञानिक (मनोविश्लेषणवादी) उपन्यासकार	१४-१७
३.२.२	आलोचनात्मक यथार्थवादी उपन्यासकार	१७-१८
३.२.३	निराश र कारुणिक भावका उपन्यासकार	१८-१९
३.२.४	सामाजिक यथार्थवादी उपन्यासकार	१९-२१
३.२.५	प्रयोगवादी उपन्यासकार	२१-२२
३.२.६	विसङ्गतिवादी उपन्यासकार	२२-२३
३.२.७	आञ्चलिक उपन्यासकार	२३-२४
३.२.८	नारीवादी उपन्यासकार	२४-२५

३.२.९ काव्यात्मक उपन्यासकार	२५-२६
३.२.१० प्रकृतिप्रेमी उपन्यासकार	२६-२७
३.२.११ स्वच्छन्दतावादी उपन्यासकार	२६
३.२.१२ आदर्शोन्मुख यथार्थवादी उपन्यासकार	२६-२७
३.३ योगदान र मूल्याङ्कन	२७-२९

चौथो परिच्छेद

वानीरा गिरीको कारागार उपन्यासको कृतिपरक अध्ययन विश्लेषण र मूल्याङ्कन

४.१ युगीन पृष्ठभूमि	३०
४.२ संरचना	३०-३१
४.३ कथावस्तु/विषयवस्तु	३१-३२
४.४ शीर्षक	
४.४.१ यथार्थवाद	३३-३४
४.४.२ मनोविज्ञान	३४-३५
४.४.३ निराश वा दुःखान्तता	३५-३६
४.४.४ आदर्श	३६
४.५ घटना/तारतम्य	३६-३७
४.६ कथानक	३७-३९
४.७ पात्र/चरित्रचित्रण	
४.७.१ प्रमुख पात्रहरू	४०
४.७.१.१ हेवा	४०-४१
४.७.१.२ आदम	४१

४.७.२ सहायक पात्रहरू	४२
४.७.२.१ मिलिटरी मेजर (बाबु)	४२
४.७.२.२ आमा मेजर्नी	४२
४.७.२.३ ठूलो दाजु	४२-४३
४.७.२.४ ठूली भाउजू	४३
४.७.२.५ सानो दाजु	४३
४.७.२.६ सानी भाउजू	४३
४.७.२.७ नायककी श्रीमती	४३-४४
४.७.३ गौण पात्रहरू	
४.७.३.१ थापा परिवारको छोरो	४४
४.७.३.२ थापा परिवारकी बुहारी	४४
४.७.३.३ थापा परिवारकी आमा	४४
४.७.३.४ अफिसको हाकिम	४५
४.७.३.५ एक्सप्रेस	४५
४.७.३.६ जेलको डाक्टरकी छयाकी छोरी	४५
४.७.३.७ जेलको रासन पानीको ठेकेदार	४५
४.७.३.८ हेवाकी बालसखा	४५
४.७.३.९ घरपटीको विवाहित छोरो	४६
४.७.३.१० एउटी शिक्षिका	४६
४.८ देश, काल, वातावरण (परिवेश)	४७-४९
४.९ द्वन्द्व	४९-५०

४.१० कुतूहलता	५०-५१
४.११ दृष्टिविन्दु	५१-५२
४.१२ संवाद/कथोपकथन	
४.१२.१ सहज र सरल संवादको उदाहरण	५३
४.१२.२ व्यङ्ग्यात्मक संवादको उदाहरण	५३
४.१२.३ सन्तुलित संवादको उदाहरण	५३-५४
४.१२.४ भावुक संवादको उदाहरण	५४
४.१२.५ लामो संवादको उदाहरण	५४
४.१३ भाषा-शैली	
४.१३.१ शब्द प्रयोग	५५
४.१३.२ उखानटुक्काको प्रयोग	५६
४.१३.३ विचलन	५६
४.१३.४ चित्रात्मकता	५६
४.१४ उद्देश्य	५६-५८
४.१५ सन्देश	५८-६१
पाँचौं परिच्छेद	
निष्कर्ष	६२-६५
सन्दर्भसामग्री सूची	